

شناخت تاریخی و فرهنگی زعفران ایران

۷۸۳

در اواخر ماه گذشته کتاب « زعفران ایران » (شناخت تاریخی و فرهنگی و کشاورزی) تألیف آقای محمد حسن ابریشمی در ۸۴۸ صفحه از سوی انتشارات آستان قدس منتشر شد . در اینجا بخشی کوتاه از مقدمه ایشان را نقل می‌کنیم تا در مجالی دیگر به نقد و معرفی کتاب بپردازیم .

زعفران ارزشمندترین رستنیهای ایرانی است که از دامنه‌های الوند منشأ دارد. نخستین زعفران زارهای جهان در ایالت ماد (در نواحی همدان و نهاوند و بروجرد و کرمانشاه) دایر شده است. سپس به نواحی ری و قم و اصفهان و برخی از نواحی ساحلی دریای خزر و همچنین ایالت پارس تسری پیدا کرده است. بعداً کاشت زعفران در نواحی ماوراءالنهر و خراسان معمول شده، و سرانجام تولید زعفران مرغوب به میزان انبوه در قهستان و قاینات تمرکز یافته است .

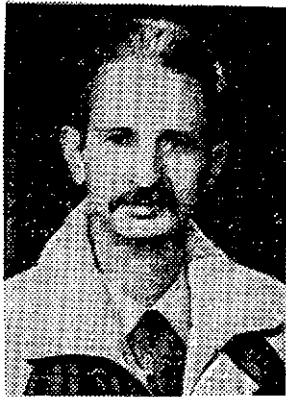
تولید و تجارت جهانی این محصول همواره در دست ایرانیان بوده است. اکنون نیز استان خراسان بیشترین و مرغوبترین زعفران جهان را تولید می‌کند، گرچه در نواحی زعفران خیز گذشته ایران تلاشهای موفقیت آمیزی در جهت تجدید زراعت این محصول آغاز شده است، که به نوبه خود نویدگر آینده درخشانتری برای زعفران در بازار جهانی نیز هست .

ایرانیان ضمن صدور زعفران به بسیاری از نقاط جهان باستان، خواص آن را به یونانیها، رومیها، چینیها و اقوام سامی از جمله عربها معرفی کردند و شیوه زراعت آن را در سده‌های اول تا چهارم هجری به امام اسلامی پیرامون مدیترانه آموختند. به این ترتیب که نخستین زعفران زارها توسط ایرانیان تبعید شده توسط معاویه، در نواحی شام دایر شد، سپس کاشت زعفران در

زعفران ایران

شاهت تاریخی زمین کشاورزی

آبیت زعفران ایرانی
دوسته، کز سبزه‌ای

شمال افریقا و اندلس (اسپانیای اسلامی) و صقلیه (سیسیل) رواج یافت و اقوام ایرانی همچون رستمیان و بنوطبری در آن مؤثر بودند.

گیاه زعفران خواص و خصوصیات شناخته شده و ناشناخته فراوان دارد. از نظر گیاه شناختی و از جهت کشاورزی نیز ویژگیهایی دارد. فصل رویش و رشد آن پاییز و موسم پژمردگی و ریزش برگهایش فصل بهار است. این گونه معلومات و شناختها در منابع ایرانی و دیگر متون و مستندات کهن فارسی فراوان اما در عین حال بسیار پراکنده و پریشان است. از سویی دیگر زعفران فصلی از تاریخ کشاورزی ایران و جهان را به خود اختصاص می‌دهد، و برگگی از تاریخ و فرهنگ بشری می‌تواند در باب این محصول سنتی ایران باشد. بنابراین زعفران ایران شایستگی دارد که پژوهشی همه جانبه و دقیق در باب آن انجام گیرد.

نگارنده با فروتنی می‌تواند بگوید، پس از سالها مطالعات پرنج علمی و عملی و یا صرف وقت و دقت و هزینه فراوان و سفرهای بسیار، و بررسی منابع و مستندات بی‌شمار، آغازگر چنین تلاشی است.

پیش نویس اولیه این کتاب در سال ۱۳۶۷ آماده شد و، برای بررسی و اظهار نظر به استاد عبدالحسین زرین کوب تقدیم گردید. ایشان ضمن راهنماییهای شفاهی یادداشتی بر آن نوشتند که منجر به تجدید نظر در مباحث، و بهره‌گیری از منابع دیگری گردید، و سرانجام پیش نویس دوم در سال ۱۳۷۴ آماده و جهت ملاحظه مجدد ایشان ارائه شد. جناب آقای دکتر زرین کوب ضمن یادداشت تقریظ گونه خویش نوشته‌اند:

تحریر جدید کتاب، که اکنون بعد از سالها تحقیق و مطالعه مجدد و مکرر در همان زمینه تحت عنوان زعفران ایران مجال انتشار می یابد، در واقع اثر جدیدی است که تمام آن مباحث را با بسیاری مسایل تازه، در ابعاد وسیعتر و ژرفتر بازنگری و نوسازی کرده است و حاصل کار را به صورت یک دایرةالمعارف جامع و پرتنوع در زمینه شناخت زعفران و مسایل مربوط به آن در آورده است.

شیوه تحقیق به همان سبک و سیاق گذشته بر پژوهش دقیق در اسناد و مراجع معتبر مبتنی است. پژوهشگران آگاه، تقریباً همه جا در نقل مآخذ و در استفاده از محتوای آنها حداکثر ژرف نگاری عالمانه را به کار بسته است. البته بعضی ملاحظات در آنچه نسبت به اصل موضوع از مقوله حاشیه محسوب است ممکن است نزد محققان محل تأمل واقع آید.

با این حال روش تحقیق در تمام آنچه تعلق به تاریخ و فرهنگ و ادبیات مربوط به زعفران دارد عالمانه، سنجیده و قابل اعتماد است، و از کمال تدقیق و تعمق در این زمینه حاکی است. به گمان من این تحریر جدید را، به بخاطر وسعت دامنه جستجو، ودقت عالمانه در استنباط نکات عمده، و سعی محققانه مؤلف در حل و رفع مشکلات مباحث می توان به جای یک رساله دکتری در ادبیات فارسی پذیرفت.

امیدوارم این چند سطر را به عنوان تکلمه یادداشت سابق، و به مثابه تأکیدی بر آن یادداشت تلقی فرمایید، و برای توفیق در تجدید تحریر کتاب تبریکات خالصانه مخلص را بپذیرید.

با ارادات و درود. عبدالحسین زرین کوب

آبان ماه ۱۳۷۴

جایگاه زعفران طی ابواب و فصول این کتاب بخوبی مشخص شده است. در واقع مطالب زعفران ایران می تواند آشکارکننده بسیاری از رازهای پوشیده درباب خواص خوراکی و درمانی و دیگر خصوصیات گیاهی و خواص رنگی و عطری زعفران و مسائل مربوط به کشت و کار و اثرات فرهنگی و تاریخی و اقتصادی آن باشد.